

23 november 2005

Betreft: Aanpassingen rapport "Kwaliteit van de Nederlandse
Kinderdagverblijven: Trends in kwaliteit in de jaren 1995-2005"

Geachte heer De Geus,

Tot onze ontzetting hebben wij vorige week, dus geruime tijd na het verschijnen van het rapport "Kwaliteit van Nederlandse kinderdagverblijven: Trends in kwaliteit in de jaren 1995-2005", vernomen dat één van de bij het onderzoek betrokken observatoren, tevens masterstudente, heeft gefraudeerd. Voor vier kinderdagverblijven uit de steekproef zijn de scoreformulieren vervalst; op deze kinderdagverblijven hebben geen observaties plaatsgevonden. De betreffende studente heeft de scores van vier centra uit een eerdere studie gekopieerd. Het NCKO heeft besloten alle gegevens aangeleverd door de betreffende observator (dit betreft acht kindercentra) uit het bestand te verwijderen. De herberekeningen op dit gereduceerde bestand leiden tot marginale wijzigingen in de uitkomsten, en zijn geen aanleiding tot andere conclusies. Wij betreuren echter zeer wat er gebeurd is en hebben gemeend dat het onze wetenschappelijke en maatschappelijke verantwoordelijkheid is hiervan spoedig en onverbloemd melding te maken. Hierbij handelen wij volgens het protocol van de KNAW, NWO & VSNU, geformuleerd in de "Notitie Wetenschappelijke Integriteit".¹ Het openbaar maken van deze fraude, een reconstructie van de gebeurtenissen en een herberekening en eventuele herziening van de oorspronkelijke onderzoeksresultaten zijn hiervan onderdeel.

Reconstructie van de fraude

In de afgelopen week hebben wij geprobeerd te reconstrueren hoe deze fraude voorkomen had kunnen worden. Zoals gebruikelijk in soortgelijke studies (bijvoorbeeld in het Frank Porter Graham Institute, <http://www.fpg.unc.edu/>) hebben we op meerdere manieren controle op het verzamelen van de gegevens uitgevoerd. Ten eerste zijn de observatoren gevorderde studenten die na een grondige training van gemiddeld vijf hele dagen door een expert van ons team en na een formele betrouwbaarheidstest zijn geselecteerd voor deelname. Ten tweede werden de observatoren verplicht direct na afloop van de observatie de ingevulde scoreformulieren in te leveren, met gedetailleerde

---

¹ 2001; ISBN 90-6984-335-8. Zie ook: www.knaw.nl/publicaties/pdf/20011082.pdf

SCO-KOHNSTAMM INSTITUUT

informatie over het betreffende kindercentrum. Ten derde verplichtten we hen na elke observatie de namen van de door hen geobserveerde groep en de leidsters aan de projectleider door te geven. Deze namen waren hen van te voren niet bekend. Ten vierde stuurden we op basis van deze informatie binnen enkele dagen na de observatie de leidinggevenden en leidsters vragenlijsten toe met het verzoek deze in te vullen en te retourneren. In de begeleidende brief stond letterlijk vermeld: "één van onze medewerkers is op uw kinderdagverblijf geweest voor een observatie in één van de groepen". Ten vijfde hebben alle observatoren declaraties ingediend voor de door hen geïnvesteerde uren en gemaakte reiskosten. De frauderende studente heeft kans gezien ons te misleiden door schijnbaar keurig te voldoen aan alle hierboven genoemde eisen en verplichtingen, en er was daarom na afloop van de dataverzameling geen enkele reden om te twijfelen aan haar betrouwbaarheid. Ten slotte hebben we bij aanvang van de data-analyse een statistische toets uitgevoerd om na te gaan in hoeverre observatoren afwijkende scorepatronen lieten zien. Ook deze toets gaf geen aanleiding tot twijfel over de betrouwbaarheid van de aangeleverde gegevens. Niettemin zullen we in de toekomst ook nog een telefonische controle bij de kindercentra inlassen.

Herberekening onderzoeksresultaten

Wij hebben de resultaten van de oorspronkelijke steekproef (N= 50) vergeleken met de resultaten van de gereduceerde steekproef waaruit de acht centra van de frauderende observator zijn verwijderd (N= 42). Het bestand van de babygroepen is ongewijzigd (ITERS-R afnames). Twee peutergroepen en zes verticale groepen uit kindercentra verspreid over heel Nederland zitten echter niet meer in het databestand. Deze acht groepen zijn gesitueerd in 6 van de 21 regio's die oorspronkelijk in het onderzoek opgenomen waren. Hoewel de steekproef kleiner is geworden en niet meer alle regio's (2 regio's vallen af, namelijk Groningen en Midden-Brabant) in het onderzoek zijn betrokken, achten wij de stratificatie naar regio's en de omvang van de steekproef voldoende om betrouwbare uitspraken te kunnen doen met betrekking tot de kwaliteit van kinderdagverblijven in Nederland. Hieronder wordt dit verder uitgewerkt.

Na verwijdering van de acht kindercentra zijn alle analyses opnieuw uitgevoerd op de gereduceerde steekproef (N= 42) en is het rapport op basis van deze analyses herschreven. De resultaten wijken in sommige analyses op kleine punten af van de resultaten van de N= 50 steekproef, maar de verschillen zijn marginaal en hebben geen consequenties voor de conclusies van het onderzoek. Het weglaten van de acht kindercentra uit de steekproef resulteert niet in een bijstelling van de algemene conclusies zoals weergegeven in het rapport van augustus 2005. Alle algemene conclusies en aanbevelingen waarvan wij eerder melding hebben gemaakt, blijven ongewijzigd. In de Bijlagen 1 en 2 worden de samenvattingen weergegeven van de uitkomsten van het onderzoek van respectievelijk de oorspronkelijke N= 50 steekproef en de gereduceerde N= 42 steekproef. Zoals uit deze bijlagen blijkt, leidt de verkleining van de steekproef tot N= 42 ertoe dat iets meer kindercentra in de categorie 'middelmatic' (64% i.p.v. 60%) worden ingedeeld en iets minder centra in de categorie 'onvoldoende' (36% i.p.v. 40%). De gemiddelde scores op de meetinstrumenten blijven echter nagenoeg gelijk.

Om na te gaan hoe de uitkomsten zouden zijn wanneer alle acht uit de steekproef verwijderde kindercentra relatief hoog zouden hebben gescoord, is nog een andere analyse uitgevoerd. Hiertoe hebben we het gereduceerde databestand van N= 42 aangevuld met de acht beste centra van deze 42 centra. De scores van deze acht centra zijn dus dubbel in het bestand opgenomen, hetgeen resulteerde in een nieuw bestand van 50 centra, hierna aangeduid als $N_{opvui} = 50$. Overigens is de kans op dergelijke hoog scorende centra bij een willekeurige steekproeftrekking kleiner dan 5%. Voor de drie steekproeven (N= 50, N= 42 en $N_{opvui} = 50$) wordt de beschrijvende statistiek met betrekking tot de ECERS-R scores apart, de gecombineerde ITERS-R/ECERS-R scores en de CIS gepresenteerd in Bijlage 3. Tevens zijn in de tabellen de 95% betrouwbaarheidsintervallen opgenomen. Hiermee wordt bedoeld dat de kans op een bepaald steekproefgemiddelde met 95% waarschijnlijkheid binnen de marge valt van de vermelde waarden. Zoals uit Bijlage 3 (tabellen 1 t/m 3) blijkt, zijn er geen

SCO-KOHNSTAMM INSTITUUT

noemenswaardige verschillen in de scores op de ITERS-R/ECERS-R voor de drie steekproeven (gemiddelden van $M= 3.1$, $M= 3.2$ en $M= 3.2$ voor respectievelijk $N= 50$, $N= 42$ en $N_{\text{opvul}}= 50$). De 95% betrouwbaarheidsintervallen zijn nagenoeg gelijk, hetgeen betekent dat in de drie steekproeven de marges waarin 95% van de scores vallen elkaar nauwelijks ontlopen. Vervolgens hebben we nagegaan wat de gevolgen zijn van de verschillende steekproeven voor de indeling in de categorieën 'goed', 'middelmatic' en 'onvoldoende' voor de ECERS-R scores apart en de gecombineerde ITERS-R/ECERS-R scores (zie Bijlage 3, figuren 1 t/m 3). Zoals eerder vermeld, vallen er in de $N= 42$ steekproef iets minder centra (36%) in de categorie 'onvoldoende' dan in de $N= 50$ steekproef (40%). Voor de steekproef $N_{\text{opvul}}= 50$ geldt, dat 70% in de categorie 'middelmatic' valt en 30% in de categorie 'onvoldoende'. Zelfs in een steekproef waarin geforceerd beter scorende centra zijn opgenomen, is het percentage centra dat onvoldoende scoort nog altijd 30%. De analyses die op de CIS zijn uitgevoerd (zie Bijlage 3, tabel 4) laten zien dat er geen verschillen zijn in gemiddelde scores voor de drie steekproeven. Ook de betrouwbaarheidsintervallen zijn nagenoeg gelijk.

Conclusies

Het NCKO betreurt in hoge mate wat er is gebeurd. Een reconstructie van de gebeurtenissen laat zien dat dit geval van fraude moeilijk voorkomen had kunnen worden, omdat de betreffende observator zeer 'uitgekookt' gehandeld heeft, en een zestal controlemomenten heeft doorstaan. Wat de consequenties voor het onderzoek betreft kunnen we samengevat stellen dat de steekproef weliswaar kleiner is, maar dat dit geen consequenties heeft voor de algemene conclusies van het onderzoek waarover eerder gerapporteerd is. Een 'optimistische' schatting gebaseerd op een steekproef met relatief meer beter presterende kindercentra, verandert weinig aan dit beeld. De steekproef is nog van voldoende omvang om conclusies te rechtvaardigen en vormt door de geografische spreiding een juiste afspiegeling van kinderdagverblijven in Nederland. Omdat er echter minimale verschillen optreden in de resultaten van sommige analyses, achten wij het juist dat er een herziene versie van het rapport gepubliceerd zal worden.

Bijlagen:

- 1 – Samenvatting en conclusies $N = 50$
- 2 – Samenvatting en conclusies $N = 42$
- 3 – Tabellen en figuren

Hoogachtend,

Prof. dr. L.W.C. Tavecchio

Prof. dr. M.H. van IJzendoorn

Prof. dr. J.M.A. Riksen-Walraven

SAMENVATTING EN CONCLUSIES

In deze studie worden de resultaten beschreven van een landelijke peiling naar de kwaliteit van kinderdagverblijven anno 2005. Tevens wordt een vergelijking gemaakt met de resultaten van twee voorgaande vergelijkbare peilingen in het afgelopen decennium. Evenals in de studies van 1995 en 2001 staan de kenmerken van het zorg- en opvoedingsproces zelf, vanaf nu aangeduid met 'proceskwaliteit', centraal. Daartoe behoren onder meer de volgende aspecten: gezondheid en veiligheid, interacties met de leidsters en met de andere kinderen, en activiteiten die de ontwikkeling stimuleren. De conclusie van de peiling in 2005 luidt dat de proceskwaliteit van de kinderopvang verder is gedaald ten opzichte van de eerdere peilingen. Vooral de aspecten gezondheid, hygiëne en fysieke veiligheid blijven achter bij internationaal erkende standaards, alsook de aanwezigheid en toegankelijkheid van gevarieerd ontwikkelingsmateriaal in de kindercentra. De Nederlandse kinderopvang is haar internationale topositie kwijtgeraakt. Deze daling is niet geconstateerd met betrekking tot de sensitiviteit van de leidster voor de kinderen, een kernaspect van het pedagogisch werk in de kinderopvang.

Het onderzoek is uitgevoerd bij een aselechte landelijke steekproef bestaande uit 50 groepen uit 50 kinderdagverblijven, verspreid over heel Nederland. Om de kwaliteit in kaart te brengen is gebruik gemaakt van twee gestandaardiseerde, internationaal veelvuldig gebruikte meetinstrumenten, namelijk de Infant Toddler Environment Rating Scale-Revised (ITERS-R; voor kinderen van 0 tot 2,5 jaar) en de Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R; voor kinderen van 2,5 tot 5 jaar). Deze schalen bieden, naast een gemiddelde score voor proceskwaliteit, de mogelijkheid gemiddelde scores op het niveau van subschalen te bepalen (ruimte/meubilering, individuele zorg, taal, activiteiten, interacties, programma, ouders en staf). De kwaliteit van de leidster-kind interacties is gemeten met de Caregiver Interaction Scale (CIS). Het belangrijkste aspect van het leidstergedrag dat dit instrument meet is haar sensitiviteit in de dagelijkse omgang met de kinderen (hier aangeduid met de term 'stimulerend opvoeden'). De gegevens met betrekking tot zowel de ITERS-R/ECERS-R als de CIS zijn verkregen door middel van directe observaties gedurende een hele ochtend in de groep. Achtergrondinformatie over de kinderdagverblijven en de leidsters (vaak aangeduid met de term 'structurele' kenmerken, bijvoorbeeld opleiding en ervaring van de leidsters en bestaansduur van het kinderdagverblijf) is verzameld aan de hand van vragenlijsten. Structurele kenmerken met betrekking tot de groep (bijvoorbeeld leidster-kind ratio) zijn verzameld tijdens de observaties in de groep.

De landelijke peiling van 2005 laat zien dat de proceskwaliteit van de kinderopvang gemiddeld op een laag niveau zit, dat wil zeggen dat er opvang wordt geboden die niet voldoet aan de internationale maatstaven die in de ITERS-R/ECERS-R zijn vastgelegd. Geen enkele van de onderzochte groepen valt, volgens de criteria van deze meetinstrumenten, wat de gemiddelde score voor proceskwaliteit betreft in de categorie 'goed'. Van de groepen valt 60% in de categorie 'middelmatig' en 40% in de categorie 'onvoldoende'. In 20 van de 50 onderzochte kinderdagverblijven wordt dus opvang geboden die - volgens de normen van de ITERS-R en ECERS-R - niet voldoet aan de minimum kwaliteitseisen voor kinderopvang. Op het niveau van subschalen zijn de scores voor 'individuele zorg' het laagst (90% van de groepen scoort onvoldoende), samen met de scores voor 'activiteiten' (84% van de groepen scoort onvoldoende). De scores op de subschaal 'interacties' geven het minst aanleiding tot zorg, aangezien hier het predikaat 'goed' het vaakst is toegekend, namelijk in 36% van de groepen.

Als we inzoomen op de kwaliteit van de leidster-kind interacties zoals beoordeeld met de CIS, dan blijkt dat de leidsters in behoorlijke mate positieve 'stimulerende opvoeding' bieden en over het algemeen weinig 'autoritair' optreden. Hogere scores op de subschaal 'stimulerend opvoeden' blijken naar verwachting samen te hangen met hogere scores op de ITERS-R en ECERS-R.

Er zijn geen samenhangen gevonden tussen de proceskwaliteit van de opvang enerzijds en structurele kenmerken van de opvang anderzijds. Geen van de kenmerken op het niveau van groep, leidster en/of kinderdagverblijf blijkt significant bij te dragen aan de verklaring van verschillen in scores.

Uit de vergelijking van de peilingen in 1995, 2001 en 2005 blijkt dat de achteruitgang in de proceskwaliteit van de opvang die in 2001 werd vastgesteld, zich als een dalende trend heeft voortgezet. In vergelijking met 10 jaar geleden is er sprake van een significante kwaliteitsdaling op alle subschalen van de ITERS-R en ECERS-R. Deze daling is het meest zichtbaar voor de subschalen 'individuele zorg' en 'activiteiten' en het minst voor 'taal' en 'interacties'. Terwijl in 1995 in het geheel geen opvang van onvoldoende kwaliteit werd aangetroffen, bedroeg dit percentage in 2001 6% en was het in 2005 zelfs opgelopen tot 40% van de onderzochte groepen. In 1995 kreeg 37% van de groepen het predikaat 'goed'; in 2001 was dit percentage gedaald tot 18% en in 2005 werd dit predikaat helemaal niet meer toegekend.

Een daling in kwaliteit is niet geconstateerd als we de interacties tussen leidsters en kinderen zoals gemeten met de CIS in ogenschouw nemen. De kwaliteit van deze interacties is

gemiddeld voldoende en stabiel gebleven ten opzichte van 10 jaar eerder. Deze conclusie wordt gestaafd door het gegeven dat de meeste groepen met betrekking tot de ITERS-R/ECERS-R subschalen het hoogst scoren op de subschaal 'interacties' en dat de daling in kwaliteit op deze subschaal relatief het geringst is. In de discussiesectie van dit rapport wordt gespeculeerd over mogelijke oorzaken voor de relatief lage beoordelingen van de groepen uit de steekproef op de met de ITERS-R en ECERS-R gemeten proceskwaliteit van de opvang. Als mogelijke verklaringen worden genoemd de expansieve groei van kindercentra in het laatste decennium, met daaraan gekoppeld een tekort aan gekwalificeerd personeel en een hogere werkdruk. Tevens wordt een aantal methodologische beperkingen vermeld, die tot voorzichtigheid nopen bij het interpreteren van de vergelijkingen over de drie peilingen heen. Aanbevolen wordt in toekomstig onderzoek alle variabelen van het besproken kwaliteitsmodel voor de kinderopvang van Riksen-Walraven op te nemen, met specifieke aandacht voor de kwaliteit van de dagelijkse interacties tussen leidsters en kinderen. Immers, met name deze interacties zijn tot nu toe in alle landelijke kwaliteitspeilingen ondervertegenwoordigd en slechts globaal gemeten.

Ten slotte wordt een aantal aanbevelingen gedaan voor praktijk en beleid ter verbetering van de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland. Extra investeringen zullen zich voornamelijk moeten richten op het verbeteren van die aspecten waarop kinderdagverblijven in dit onderzoek laag beoordeeld worden, namelijk 'individuele zorg' en 'activiteiten'. Kinderdagverblijven zouden er in ieder geval zorg voor moeten dragen dat voldaan wordt aan de basale eisen van hygiëne en veiligheid. De eisen, zoals opgesteld door de GGD, vormen hierbij een belangrijk aanknopingspunt. Verder zou er meer aandacht moeten komen voor pedagogische activiteiten in een verantwoorde omgeving. Dit vergt een materiële investering in de aanschaf van meer en gevarieerder ontwikkelingsmateriaal. Daarnaast is voor de leidsters een belangrijke taak weggelegd bij het begeleiden van activiteiten met dit materiaal. Ten slotte pleiten wij ervoor, door middel van het aanstellen van 'groepsassistenten', de zorgtaak van de leidsters te verlichten zodat zij zich voornamelijk kunnen richten op hun pedagogische taak. Deze investering lijkt ons uiterst relevant, aangezien deze niet alleen de status van het beroep verhoogt, maar ook het werkplezier en de motivatie van de leidsters ten goede komt. We verwachten dat dit uiteindelijk een positief effect zal hebben op datgene waar het werkelijk om draait binnen de kinderopvang: de ontwikkeling en het welbevinden van de kinderen.

SAMENVATTING EN CONCLUSIES HERZIEN N= 42

In deze studie worden de resultaten beschreven van een landelijke peiling naar de kwaliteit van kinderdagverblijven anno 2005. Tevens wordt een vergelijking gemaakt met de resultaten van twee voorgaande vergelijkbare peilingen in het afgelopen decennium. Evenals in de studies van 1995 en 2001 staan de kenmerken van het zorg- en opvoedingsproces zelf, vanaf nu aangeduid met 'proceskwaliteit', centraal. Daartoe behoren onder meer de volgende aspecten: gezondheid en veiligheid, interacties met de leidsters en met de andere kinderen, en activiteiten die de ontwikkeling stimuleren. De conclusie van de peiling in 2005 luidt dat de proceskwaliteit van de kinderopvang verder is gedaald ten opzichte van de eerdere peilingen. Vooral de aspecten gezondheid, hygiëne en fysieke veiligheid blijven achter bij internationaal erkende standaards, alsook de aanwezigheid en toegankelijkheid van gevarieerd ontwikkelingsmateriaal in de kindercentra. De Nederlandse kinderopvang is haar internationale topositie kwijtgeraakt. Deze daling is niet geconstateerd met betrekking tot de sensitiviteit van de leidster voor de kinderen, een kernaspect van het pedagogisch werk in de kinderopvang.

Het onderzoek is uitgevoerd bij een aselechte landelijke steekproef bestaande uit 42 groepen uit 42 kinderdagverblijven, verspreid over heel Nederland. Om de kwaliteit in kaart te brengen is gebruik gemaakt van twee gestandaardiseerde, internationaal veelvuldig gebruikte meetinstrumenten, namelijk de Infant Toddler Environment Rating Scale-Revised (ITERS-R; voor kinderen van 0 tot 2,5 jaar) en de Early Childhood Environment Rating Scale-Revised (ECERS-R; voor kinderen van 2,5 tot 5 jaar). Deze schalen bieden, naast een gemiddelde score voor proceskwaliteit, de mogelijkheid gemiddelde scores op het niveau van subschalen te bepalen (ruimte/meubilering, individuele zorg, taal, activiteiten, interacties, programma, ouders en staf). De kwaliteit van de leidster-kind interacties is gemeten met de Caregiver Interaction Scale (CIS). Het belangrijkste aspect van het leidstergedrag dat dit instrument meet is haar sensitiviteit in de dagelijkse omgang met de kinderen (hier aangeduid met de term 'stimulerend opvoeden'). De gegevens met betrekking tot zowel de ITERS-R/ECERS-R als de CIS zijn verkregen door middel van directe observaties gedurende een hele ochtend in de groep. Achtergrondinformatie over de kinderdagverblijven en de leidsters (vaak aangeduid met de term 'structurele' kenmerken, bijvoorbeeld opleiding en ervaring van de leidsters en bestaansduur van het kinderdagverblijf) is verzameld aan de hand van vragenlijsten. Structurele kenmerken met betrekking tot de groep (bijvoorbeeld leidster-kind ratio) zijn verzameld tijdens de observaties in de groep.

De landelijke peiling van 2005 laat zien dat de proceskwaliteit van de kinderopvang gemiddeld op een laag niveau zit, dat wil zeggen dat er opvang wordt geboden die niet voldoet aan de internationale maatstaven die in de ITERS-R/ECERS-R zijn vastgelegd. Geen enkele van de onderzochte groepen valt, volgens de criteria van deze meetinstrumenten, wat de gemiddelde score voor proceskwaliteit betreft in de categorie 'goed'. Van de groepen valt 64% in de categorie 'middelmatig' en 36% in de categorie 'onvoldoende'. In 15 van de 42 onderzochte kinderdagverblijven wordt opvang geboden die - volgens de normen van de ITERS-R en ECERS-R - niet voldoet aan de minimum kwaliteitseisen voor kinderopvang. Op het niveau van subschalen zijn de scores voor 'individuele zorg' het laagst (90% van de groepen scoort onvoldoende), samen met de scores voor 'activiteiten' (83% van de groepen scoort onvoldoende). De scores op de subscalaal 'interacties' geven het minst aanleiding tot zorg, aangezien hier het predikaat 'goed' het vaakst is toegekend, namelijk in 40% van de groepen.

Als we inzoomen op de kwaliteit van de leidster-kind interacties zoals beoordeeld met de CIS, dan blijkt dat de leidsters in behoorlijke mate positieve 'stimulerende opvoeding' bieden en over het algemeen weinig 'autoritair' optreden. Hogere scores op de subscalaal 'stimulerend opvoeden' blijken naar verwachting samen te hangen met hogere scores op de ITERS-R en ECERS-R.

Er zijn geen samenhangen gevonden tussen de proceskwaliteit van de opvang enerzijds en structurele kenmerken van de opvang anderzijds. Geen van de kenmerken op het niveau van groep, leidster en/of kinderdagverblijf blijkt significant bij te dragen aan de verklaring van verschillen in scores.

Uit de vergelijking van de peilingen in 1995, 2001 en 2005 blijkt dat de achteruitgang in de proceskwaliteit van de opvang die in 2001 werd vastgesteld, zich als een dalende trend heeft voortgezet. In vergelijking met 10 jaar geleden is er sprake van een significante kwaliteitsdaling op alle subschalen van de ITERS-R en ECERS-R. Deze daling is het meest zichtbaar voor de subschalen 'individuele zorg' en 'activiteiten' en het minst voor 'taal' en 'interacties'. Terwijl in 1995 in het geheel geen opvang van onvoldoende kwaliteit werd aangetroffen, bedroeg dit percentage in 2001 6% en was het in 2005 zelfs opgelopen tot 36% van de onderzochte groepen. In 1995 kreeg 37% van de groepen het predikaat 'goed'; in 2001 was dit percentage gedaald tot 18% en in 2005 werd dit predikaat helemaal niet meer toegekend.

Een daling in kwaliteit is niet geconstateerd als we de interacties tussen leidsters en kinderen zoals gemeten met de CIS in ogenschouw nemen. De kwaliteit van deze interacties is

gemiddeld voldoende en stabiel gebleven ten opzichte van 10 jaar eerder. Deze conclusie wordt gestaafd door het gegeven dat de meeste groepen met betrekking tot de ITERS-R/ECERS-R subschalen het hoogst scoren op de subschaal 'interacties' en dat de daling in kwaliteit op deze subschaal relatief het geringst is. In de discussiesectie van dit rapport wordt gespeculeerd over mogelijke oorzaken voor de relatief lage beoordelingen van de groepen uit de steekproef op de met de ITERS-R en ECERS-R gemeten proceskwaliteit van de opvang. Als mogelijke verklaringen worden genoemd de expansieve groei van kindercentra in het laatste decennium, met daaraan gekoppeld een tekort aan gekwalificeerd personeel en een hogere werkdruk. Tevens wordt een aantal methodologische beperkingen vermeld, die tot voorzichtigheid nopen bij het interpreteren van de vergelijkingen over de drie peilingen heen. Aanbevolen wordt in toekomstig onderzoek alle variabelen van het besproken kwaliteitsmodel voor de kinderopvang van Riksen-Walraven op te nemen, met specifieke aandacht voor de kwaliteit van de dagelijkse interacties tussen leidsters en kinderen. Immers, met name deze interacties zijn tot nu toe in alle landelijke kwaliteitspeilingen ondervetegenwoordigd en slechts globaal gemeten.

Ten slotte wordt een aantal aanbevelingen gedaan voor praktijk en beleid ter verbetering van de kwaliteit van de kinderopvang in Nederland. Extra investeringen zullen zich voornamelijk moeten richten op het verbeteren van die aspecten waarop kinderdagverblijven in dit onderzoek laag beoordeeld worden, namelijk 'individuele zorg' en 'activiteiten'. Kinderdagverblijven zouden er in ieder geval zorg voor moeten dragen dat voldaan wordt aan de basale eisen van hygiëne en veiligheid. De eisen, zoals gehanteerd door de GGD, vormen hierbij een belangrijk aanknopingspunt. Verder zou er meer aandacht moeten komen voor pedagogische activiteiten in een verantwoorde omgeving. Dit vergt een materiële investering in de aanschaf van meer en gevarieerder ontwikkelingsmateriaal. Daarnaast is voor de leidsters een belangrijke taak weggelegd bij het begeleiden van activiteiten met dit materiaal. Ten slotte pleiten wij ervoor, door middel van het aanstellen van 'groepsassistenten', de zorgtaak van de leidsters te verlichten zodat zij zich voornamelijk kunnen richten op hun pedagogische taak. Deze investering lijkt ons uiterst relevant, aangezien deze niet alleen de status van het beroep verhoogt, maar ook het werkplezier en de motivatie van de leidsters ten goede komt. We verwachten dat dit uiteindelijk een positief effect zal hebben op datgene waar het werkelijk om draait binnen de kinderopvang: de ontwikkeling en het welbevinden van de kinderen.

Tabel 1: Beschrijvende statistiek voor de ECERS-R (N= 35) en ITERS-R+ECERS-R (N= 50) van de oorspronkelijke steekproef

	ECERS-R (N = 35)				ITERS-R+ECERS-R (N = 50)			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	95% CI	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	95% CI
Totaal	3.0	0.52	2.1 - 4.1	2.8 - 3.2	3.1	0.53	2.1 - 4.6	3.0 - 3.3
<i>Subschalen</i>								
Ruimte/meubilering	3.5	0.71	1.9 - 5.1	3.2 - 3.7	3.4	0.66	1.9 - 5.1	3.2 - 3.6
Individuele zorg	2.4	0.91	1.5 - 5.8	2.1 - 2.7	2.4	0.78	1.5 - 5.8	2.2 - 2.6
Taal	3.3	1.09	1.0 - 5.2	2.9 - 3.7	3.4	1.04	1.0 - 5.7	3.1 - 3.7
Activiteiten	2.1	0.44	1.3 - 3.1	2.1 - 2.3	2.4	0.66	1.3 - 4.7	2.2 - 2.6
Interacties	3.9	1.33	1.0 - 6.0	3.5 - 4.4	4.3	1.35	1.0 - 6.8	3.9 - 4.6
Programma	3.5	0.76	2.0 - 5.0	3.2 - 3.8	3.9	0.98	2.0 - 6.7	3.6 - 4.1
Ouders en staf ^a	4.3	1.06	2.4 - 6.7	4.0 - 4.7	4.5	0.96	2.4 - 6.7	4.2 - 4.8

^a Deze subschaal is niet opgenomen in de totaalscore

Noot. CI= confidence interval (betrouwbaarheidsinterval)

Tabel 2: Beschrijvende statistiek voor de ECERS-R (N= 27) en ITERS-R+ECERS-R (N= 42) van de gereduceerde steekproef

	ECERS-R (N = 27)				ITERS-R+ECERS-R (N = 42)			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	95% CI	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	95% CI
Totaal	3.0	0.57	2.1 - 4.1	2.8 - 3.2	3.2	0.56	2.1 - 4.6	3.0 - 3.3
<i>Subschalen</i>								
Ruimte/meubilering	3.5	0.76	1.9 - 5.1	3.2 - 3.8	3.4	0.69	1.9 - 5.1	3.2 - 3.6
Individuele zorg	2.5	1.01	1.5 - 5.8	2.1 - 2.9	2.4	0.82	1.5 - 5.8	2.2 - 2.7
Taal	3.3	1.23	1.0 - 5.3	2.9 - 3.8	3.5	1.13	1.0 - 5.7	3.1 - 3.8
Activiteiten	2.1	0.41	1.3 - 3.1	1.9 - 2.2	2.4	0.69	1.3 - 4.7	2.2 - 2.6
Interacties	4.1	1.41	1.0 - 6.0	3.5 - 4.6	4.4	1.37	1.0 - 6.8	4.0 - 4.8
Programma	3.5	0.75	2.0 - 4.7	3.2 - 3.8	3.9	1.00	2.0 - 6.7	3.6 - 4.2
Ouders en staf ^a	4.5	1.11	2.4 - 6.7	4.1 - 4.9	4.6	0.95	2.4 - 6.7	4.4 - 4.9

^a Deze subschaal is niet opgenomen in de totaalscore

Noot. CI= confidence interval (betrouwbaarheidsinterval)

Tabel 3: Beschrijvende statistiek voor ECERS-R ($N_{opvul}=35$) en ITERS-R+ECERS-R ($N_{opvul}=50$)

na toevoegen van de 8 best scorende centra op de ECERS-R in de gereduceerde steekproef van $N=42$

	ECERS-R				ITERS-R+ECERS-R			
	$(N_{opvul}=35)$				$(N_{opvul}=50)$			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	95% CI	<i>M</i>	<i>SD</i>	Range	95% CI
Totaal	3.2	0.59	2.1 - 4.1	3.0 - 3.4	3.2	0.56	2.1 - 4.6	3.1 - 3.4
<i>Subschalen</i>								
Ruimte/meubilering	3.6	0.77	1.9 - 5.1	3.4 - 3.9	3.5	0.72	1.9 - 5.1	3.3 - 3.7
Individuele zorg	2.7	1.16	1.5 - 5.8	2.3 - 3.1	2.6	0.99	1.5 - 5.8	2.3 - 2.9
Taal	3.6	1.22	1.0 - 5.3	3.1 - 4.0	3.6	1.13	1.0 - 5.7	3.3 - 3.9
Activiteiten	2.1	0.38	1.3 - 3.1	2.0 - 2.2	2.4	0.65	1.3 - 4.7	2.2 - 2.5
Interacties	4.4	1.36	1.0 - 6.0	3.9 - 4.8	4.5	1.31	1.0 - 6.8	4.2 - 4.9
Programma	3.6	0.70	2.0 - 4.7	3.3 - 3.8	3.9	0.93	2.0 - 6.7	3.6 - 4.2
Ouders en staf ^a	4.5	1.06	2.4 - 6.7	4.1 - 4.9	4.6	0.94	2.4 - 6.7	4.4 - 4.9

^a Deze subschaal is niet opgenomen in de totaalscore

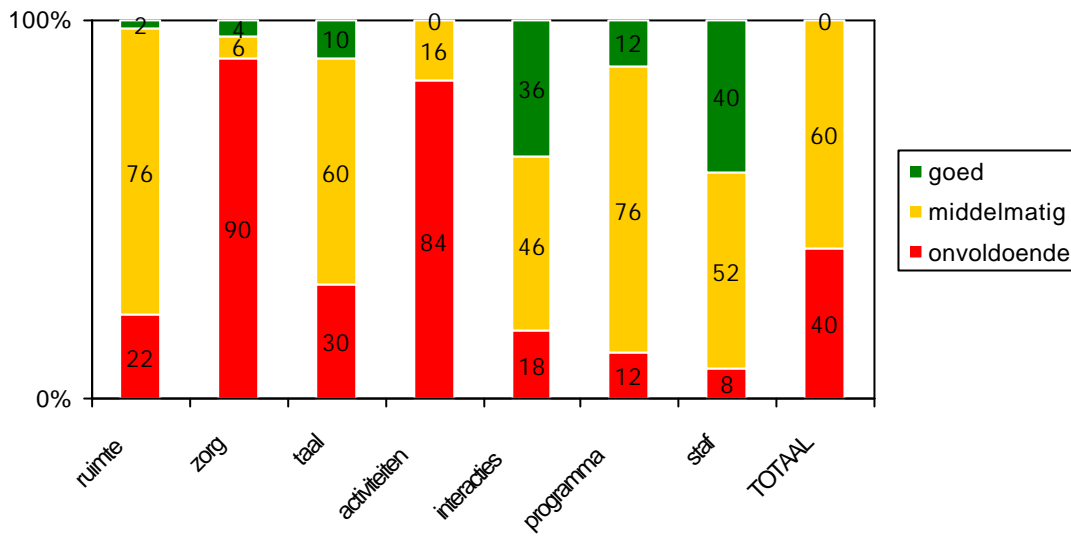
Noot. CI= confidence interval (betrouwbaarheidsinterval)

Tabel 4: Beschrijvende statistiek voor de scores op de CIS

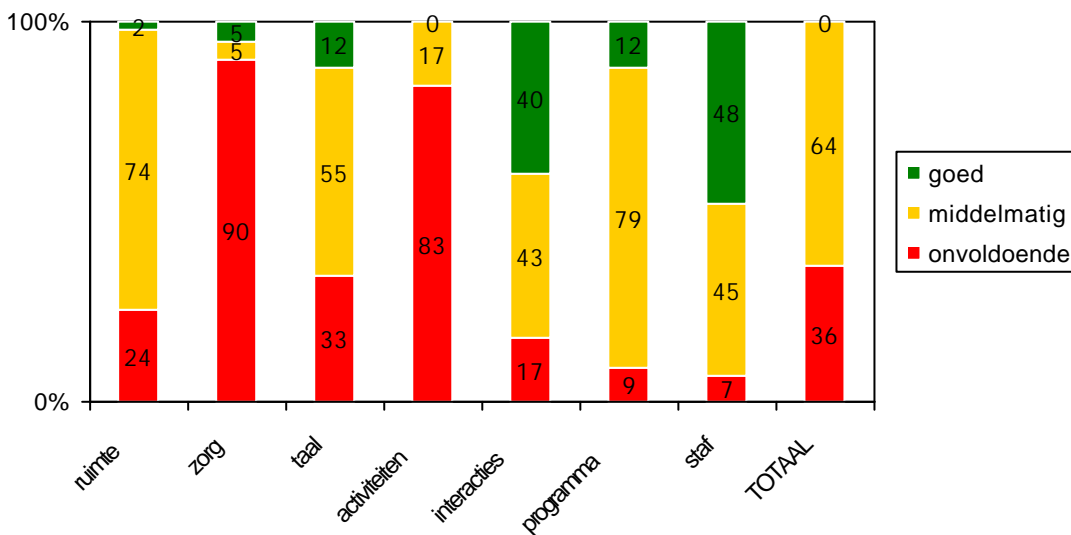
	Stimulerend				Autoritair			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	range	CI	<i>M</i>	<i>SD</i>	range	CI
N= 50	3.0	0.57	1.9 - 4.0	2.8 - 3.1	1.8	0.46	1.1 - 3.3	1.6 - 1.9
N= 42	3.0	0.59	1.9 - 4.0	2.8 - 3.2	1.8	0.47	1.1 - 3.3	1.7 - 2.0
$N_{opvul}=50$	3.1	0.60	1.0 - 4.0	2.9 - 3.2	1.8	0.45	1.1 - 3.3	1.7 - 2.0

Noot. CI= confidence interval (betrouwbaarheidsinterval)

Figuur 1: Verdeling van de ITERS-R+ECERS-R scores ($N = 50$; zie rapport) over de categorieën goed, matig en onvoldoende

Figuur 2: Verdeling van de ITERS-R+ECERS-R scores ($N = 42$) over de categorieën goed, matig en onvoldoende

Figuur 3: Verdeling van de ITERS-R+ECERS-R scores ($N_{opvul} = 50$) over de categorieën goed, matig en onvoldoende

